

Osztályfőnöki óra: lehet másképp!

14 szó, 14 téma: ön- és társismeret, kommunikáció, probléma- és konfliktusmegoldás, énhatékonyság, önszabályozás, tolerancia, empátia, segítség, együttműködés, versengés, vezetés, felelősség, időgazdálkodás, jövőorientáció. Mindazon területek, amelyek fejlesztése egy osztályfőnöki óra szerves részét kell képezze.

Ugyanakkor ezeket az órákat gyakran az adminisztrációs teendőkre, esetenként egy-egy közös program megszervezésére, illetve valamilyen osztály- vagy iskolaszintű probléma megoldására használják. Azonban az osztályfőnöki órák valódi célja a tanulók egyéni fejlesztése, illetve az osztályközösség összekovácsolása kellene legyen, amihez az Osztályfőnöki óra: Másképp! című kötet kiváló módszertani segítséget biztosít a pedagógusok számára.

A kötet négy nagy egységre tagolódik. Az első részben a feldolgozandó témák rövid elméleti összefoglalását olvashatjuk, amely után az adott témakörre vonatkozó gyakorlatokat mutatnak be a szerzők. A második nagy egységben az iskolai és iskolán kívüli helyzetek megoldásához szükséges szociális összetevők fejlesztésére alkalmas tématerveket olvashatunk, amelyek lehetőséget biztosítanak a változatos feladatokat tartalmazó foglalkozások tervezéséhez és megvalósításához. Ezt követi egy részletes, tematikus irodalomlista, amelynek segítségével az érdeklődő tovább informálódhat egy-egy téma szakirodalmi háttere kapcsán. A kiadvány utolsó egységében néhány foglalkozás megvalósításához szükséges kiegészítő eszközt kap az olvasó, amelyek további segítséget adnak a témák osztályszintű feldolgozásához.

A kiadvány Mészáros Aranka elméleti összefoglalásával kezdődik, amely az *Ön- és társismeret* témakörébe vezet be az olvasót. A szerző a jelenlegi Z és alfa generáció közötti különbségekből adódó nehézségeket mutatja be. A fejezet szerint a fiatal korosztály számára az egyik legnagyobb problémát az önértékelés átalakulása jelenti, melynek kezelésére az önismeret fejlesztése jelentheti a megoldást.

Az előbbi fejezet szerzője tovább bővíti a kiadványt az általános és középiskolás gyermekek *Kommunikációjával* kapcsolatos részzel. Az elméleti összefoglalás az asszertivitás bemutatásával kezdődik, amelynek elsajátításával a tanulók képessé válnak mások érdekeit figyelembe véve saját szükségleteiket és érdekeiket érvényesíteni. A fejezet további része a Gordon-módszerből ismert én-üzenetek és aktív hallgatás technikáira koncentrál, melynek fejlesztése sikeresebbé teheti a tanulók kommunikációját.

A *Probléma- és konfliktusmegoldást* tartalmazó fejezetben Kasik László nyújt betekintést az iskolai élet szereplői között megjelenő problémahelyzetek feltárásába és hatékony kezelésébe. A szerző a szociális probléma gyűjtőfogalmát emeli ki, amely jelentősen meghatározhatja a társas helyzeteket. Ugyanakkor előtérbe kerül a probléma és a konfliktus közötti különbség értelmezése is, melynek tisztázása különösen fontos lehet egy osztályközösségen belül, ezzel együtt a különböző konfliktus- és problémamegoldási módok elsajátításában, valamint ezek hatékony kezelésében.

A következő fejezetben Guti Kornél írása az *Énhatékonyság* témakörét mutatja be. A tanulók esetében kiemelkedően fontos

annak elsajátítása, hogy a saját képességeikbe vetett bizalommal képesek legyenek a környező események hatékony alakításával elérni a kívánt céljukat. A gyenge és az erős énhatékonyságú emberek jellemzőinek ismertetését követően megismerhetjük azokat a forrásokat, amelyek befolyásolhatják fejlődésüket. Végül az énhatékonyság fejlesztéséhez szükséges négy fő elemet ismerteti a szerző (sikeresen teljesített célok támogatása, segítése; megfigyelési élmény; szóbeli meggyőzés és bátorítás; pozitív érzelmek kifejezése), melyek megadhatják a pedagógus által irányított foglalkozások fókuszát.

Az *Önszabályozás* témájában D. Molnár Éva sorait olvashatjuk. Az önszabályozás elsajátítása nem csupán iskolai környezetben jelenik meg lényeges elemként, hanem a mindennapi céljaink elérését is meghatározhatja, hogy miként irányítjuk cselekedeteinket, miként fókuszálunk feladatainkra.

Az eltérő csoportok és személyek elfogadásához a *Tolerancia* fejlesztése szükséges, melynek főbb tudnivalóit Szabó Éva foglalta össze. Egy iskola- vagy osztályközösségen belül óhatatlanul megjelennek a különböző kultúrák, szokások, normák, így a toleranciára nevelés iskola környezetben kiemelkedően fontos.

Az empátia fejlesztése nem csupán a tanulók, de a pedagógusok mint modellszemélyek számára is lényeges feladatként jelenik meg az iskolában. Gál Zita *Empátiáról* szóló fejezetében a fogalom kognitív és affektív aspektusával ismerkedhetünk meg, majd azokkal a főbb mérföldkövekkel, amelyek meghatározzák az iskolás korosztály fejlődési folyamatait. A *Segítésről* szóló részben az előző fejezet szerzője vezeti be az olvasót a segítő viselkedés témakörébe, amelyhez szorosan kapcsolódik az együttműködés. A két viselkedési forma alakulását lényegesen meghatározza az empátia és a szimpátia, melyek fejlesztése iskolai környezetben is megvalósítható – a fejezetben bemutatott programok is erről tanúskodnak.

A következő fejezetben Fülöp Márta mutatja be az *Együttműködés* témakörét,

A következő fejezetben Guti Kornél írása az Énhatékonyság témakörét mutatja be. A tanulók esetében kiemelkedően fontos annak elsajátítása, hogy a saját képességeikbe vetett bizalommal képesek legyenek a környező események hatékony alakításával elérni a kívánt céljukat. A gyenge és az erős énhatékonyságú emberek jellemzőinek ismertetését követően megismerhetjük azokat a forrásokat, amelyek befolyásolhatják fejlődésüket. Végül az énhatékonyság fejlesztéséhez szükséges négy fő elemet ismerteti a szerző (sikeresen teljesített célok támogatása, segítése; megfigyelési élmény; szóbeli meggyőzés és bátorítás; pozitív érzelmek kifejezése), melyek megadhatják a pedagógus által irányított foglalkozások fókuszát.

kiemelve annak versengéssel való szoros kapcsolatát. Ezt kiegészíti az együttműködés főbb jellemzőinek ismertetésével, valamint a megvalósulásában szerepet játszó dimenziók bemutatásával. E tényezők ismeretében az olvasó megismerheti a végső célt, amely egy fejlesztő folyamat eredményeként megjelenhet, és amely viselkedési formát a különböző együttműködésen alapuló munkaformák mentén gyakorolhatnak a tanulók.

Az előbbi szoros kapcsolatot az előző fejezet szerzője a *Versengésről* szóló részben tovább részletezi, és kiemeli annak központi szerepét az iskolai szituációkon belül. A versengést többnyire

negatív viselkedésként értelmezik, ezért a megfelelő osztálytermi folyamatok megvalósulásához a tanulók önismereti fejlesztése kiemelten fontos e téma kapcsán is. Mindezek mellett a szerző szerint a versengésben szerepet játszó társas helyzetek megfelelő értelmezése és ennek iskolai fejlesztése a pedagógusok kiemelkedő feladata.

A *Vezetésről* szóló témakört D. Molnár Éva foglalja össze. Kiemeli, hogy a vezetési képességek fejlesztését már gyermekkorban szükséges elkezdeni, mivel a vezetői szerep vállalása igen sok későbbi élethelyzetben megjelenhet. A tanulók önmagukra és másokra irányuló vezetési képességeinek fejlesztése az iskolai helyzetekben is központi elemként kell megjelenjen, amit egy-egy játékos feladat keretében gyakorolhatnak.

A *Felelősségről* szóló részben ismét Szabó Éva ír arról, hogy a fiatalok életében egyre jellemzőbb szabadság és szabad akarat mellett kiemelt figyelmet kell fordítani a felelősségre és a felelősségvállalásra is, ami több szinten is megvalósulhat. Ezek fejlesztése családi és intézményes környezetben is alapvetően a modellnyújtás és a különböző direkt és indirekt nevelési módszerek mentén valósul meg, ami iskolai környezetben nehezen kivitelezhető, ugyanakkor mégis elengedhetetlen, hogy esetenként egy-egy gyakorlat segítségével a pedagógusok támogassák ezt a fejlődési folyamatot.

A gyakran tapasztalt időhiány orvoslásának kapcsán a következő fejezetben Dombi Edina hívja fel a figyelmet a megfelelő *Időgazdálkodás* fontosságára. Azok a tanulók, akik képessé válnak megfelelően tervezni és kontrollálni teendőiket, az iskolai feladataikat is hatékonyabban és eredményesebben fogják tudni elvégezni. Mindezekhez a szerző a pedagógusok számára az osztályfőnöki órák keretében is megvalósítható feladatokat kínál, amelyek segíthetik a tanulókat teendőik szelektálásában, a megfelelő fontossági sorrendek felállításában, valamint az idővesztés megelőző technikák elsajátításában.

A kötet utolsó elméleti fejezetében Jámbori Szilvia a *Jövőorientációval* kapcsolatban kifejti, hogy főként a pályaválasztás szempontjából válik fontos pedagógusi feladattá a tanulók személyes céljaival való foglalkozás. Az osztályfőnöki órák során külön figyelmet kell fordítani a pályorientációra, amihez szorosan kapcsolódik a korábban már többször említett önismeret fejlesztése. Ez a feladat a szerző szerint a Z generáció esetében különösen fontos célként jelenik meg az iskolákban, amihez a szerző több lényeges elméleti szempontot is hozzákapcsol az osztályfőnöki órán végezhető gyakorlatok kiegészítése érdekében.

A kötet következő nagy egysége olyan tématerveket tartalmaz, amelyek több terület összevonásával, együttesen dolgozzák fel a korábban bemutatott témaköröket, segítséget adva ezzel a tanulók iskolai és iskolán kívüli helyzeteinek megfelelő értelmezéséhez, kezeléséhez. A feladatok leírásában egységes rendszert követnek a szerzők, amelyben a témakörök mellett megjelennek azok a célok is, amelyek alapján az olvasó gondosan összeválogathatja azokat a feladatokat, amelyek az adott osztállyal való foglalkozás során alkalmazhatók a témák mélyebb feldolgozásához, a kitűzött célok eléréséhez. Az életkor megjelölése is irányíthatja az adott korcsoport számára alkalmas feladatok kiválasztását, illetve információkat kaphatunk a szükséges eszközökről is. A részletes instrukciók mellett külön kiemelendő, hogy az egyes leírások végén a szerzők figyelmet fordítottak arra is, hogy tanácsot adjanak, milyen mozzanatokra érdemes odafigyelni egy-egy gyakorlat elvégzésekor. Ezek segítségével az olvasó felkészülten valósíthatja meg a feladatokat aktuális csoportjával, így a foglalkozások elérhetik valódi céljukat.

A kötet erőssége, hogy a gyermekek és a fiatalok közvetlen környezetében lévő személyek számára ismerős, valódi helyzetek, tanulói reakciók, lehetséges buktatók felvázolásával szembesíti az olvasót. Vagyis életszerű példákkal dúsítva készít fel a tanulókkal való foglalkozásokra.

Ajánlom a könyvet minden olyan szakembernek és laikusnak, akik szívükön viselik egy osztályközösség hatékony működését és a tanulók egyéni fejlődését. A kiadványnak köszönhetően egy „másképp” tervezett osztályfőnöki óra levezetése a kötetet forgató pedagógusoknak biztosan nem okozhat gondot.

Kasik, L. & Gál, Z. (szerk., 2019). *Osztályfőnöki óra: Másképp! Módszertani segédanyag pedagógusoknak gyakorlatokkal és tématervekkel*. Szeged: Mozaik Kiadó.

Hegedűs Szilvia

Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészeti- és
Társadalomtudományi Kar, Neveléstudományi Intézet